

WINNIPEG

# ΙΖΑΜΠΕΛ ΑΛΙΕΝΤΕ

42 ΓΛΩΣΣΕΣ | 74 ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΜΑΚΡΥ  
ΠΕΤΑΛΟ  
ΑΠΟ  
ΘΑΛΑΣΣΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ



ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Μακρύ πέταλο από θάλασσα**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Largo pétalo de mar

Από τις Εκδόσεις Penguin Random House Grupo Editorial/Plaza & Janés, Βαρκελώνης 2019

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Isabel Allende

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Βασιλική Κνήτου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Γιώργος Τσίρης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Penguin Random House Grupo Editorial/Yolanda Artola

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Isabel Allende, 2019

© Εικόνας εξωφύλλου: Ignasi Font

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2020

Πρώτη έκδοση: Ιούλιος 2020, 8.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-3486-5

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-3487-2

*Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.**

*Από το 1979 | Publishers since 1979*

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση | 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα | 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 | Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: [info@psychogios.gr](mailto:info@psychogios.gr)

[www.psychogios.gr](http://www.psychogios.gr) • <http://blog.psychogios.gr>

ΙΖΑΜΠΕΛ  
ΑΛΙΕΝΤΕ

ΜΑΚΡΥ  
ΠΕΤΑΛΟ  
ΑΠΟ  
ΘΑΛΑΣΣΑ

Μετάφραση: Βασιλική Κνήτου



ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ  
ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- Ιστορίες της Εύα Λούνα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 1989  
*Το εποπράνιο σχέδιο*, Εκδ. Ωκεανίδα, 1992  
*Πάουλα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 1996  
*Εύα Λούνα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 1998  
*Αφροδίτη – Ιστορίες, συνταγές και άλλα αφροδισιακά*,  
Εκδ. Ωκεανίδα, 1998  
*Κόρη της μοίρας*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2000  
*Φωτογραφία σε σέπια*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2001  
*Η πόλη των θηρίων*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2002  
*Το Βασίλειο του Χρυσού Δράκοντα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2003  
*Η ονειρεμένη πατρίδα μου*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2004  
*Το δάσος των Πυγμαίων*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2004  
*Ζορρό – Η αρχή του θρύλου*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2005  
*Ινές, ψυχή μου*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2006  
*Όλες οι μέρες*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2008  
*Το νησί κάτω απ' τη θάλασσα*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2010  
*Το τετράδιο της Μάγια*, Εκδ. Ωκεανίδα, 2012

**Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν:**

- Ο Ιάπωνας εραστής*, 2016, μτφρ. Βασιλική Κνήτου  
*Το παιχνίδι του αντεροβγάλτη*, 2017, μτφρ. Βασιλική Κνήτου  
*Το σπίτι των πνευμάτων*, 2018, μτφρ. Βασιλική Κνήτου  
*Πέρα απ' τον χειμώνα*, 2018, μτφρ. Βασιλική Κνήτου  
*Τον έρωτα και της σκιάς*, 2019, μτφρ. Βασιλική Κνήτου

*Στον αδερφό μου Juan Allende,  
στον Víctor Pey Casado και σε άλλους  
ταξιδιώτες της ελπίδας*

*Ξένοι, αυτή είναι,  
αυτή είναι η πατρίδα μου,  
εδώ γεννήθηκα κι εδώ ζουν τα όνειρά μου*

*Πάμπλο Νερούδα, Ταξίδια και γυρισμοί*

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

## ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	97

## ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΕΞΟΡΙΑ, ΕΡΩΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	131
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	158
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.....	180
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....	204

## ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΚΑΙ ΡΙΖΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9.....	239
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10.....	272
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11.....	302
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12.....	330
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13: Εδώ θα σταματήσω να αφηγούμαι.....	353
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	387

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ  
ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΣ



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1938

*Ετοιμαστείτε, παλικάρια,  
να σκοτώσετε ξανά, να πεθάνετε ξανά  
και με άνθη να σκεπάσετε το αίμα  
Νερούδα, Η θάλασσα και οι καμπάνες*

Το φανταράκι ήταν από το Πέμπτο Τάγμα των Μπιμπερό, τη σειρά των πιτσιρικάδων που είχαν στρατολογηθεί όταν δεν απέμεναν πια άντρες, ούτε νέοι ούτε γέροι, για τον πόλεμο. Ο Βίκτορ Νταλμάου τον υποδέχτηκε μαζί με άλλους τραυματίες που τους έβγαλαν από το φορηγό χωρίς ιδιαίτερη προσοχή, γιατί η βιασύνη ήταν μεγάλη, και τους αράδιασαν σαν καισόξυλα πάνω σε κάτι χαλάκια στο τσιμεντένιο και πέτρινο δάπεδο του Σταθμού του Βορρά, να περιμένουν εκεί άλλα οχήματα που θα τους πήγαιναν στα νοσοκομεία του Ανατολικού Στρατού. Ήταν απαθής, ακίνητος, με τη γαλήνια έκφραση ανθρώπου που έχει δει τους αγγέλους και δε φοβάται τίποτα πια. Ποιος ξέρει πόσες μέρες είχε που τραβολογιόταν από φορείο σε φορείο, από στρατόπεδο σε στρατόπεδο, από ασθενοφόρο σε ασθενοφόρο μέχρι να φτάσει στην Καταλονία με εκείνο το τρένο. Στον σταθμό, αρκετοί γιατροί, νοσηλευτές και νοσοκόμες υποδέχονταν τους στρατιώτες, έστελναν

κατευθείαν τους πιο βαριά τραυματισμένους στο νοσοκομείο, χώριζαν τους υπόλοιπους σε κατηγορίες ανάλογα με το πού ήταν χτυπημένοι –ομάδα Α για χέρια, Β για πόδια, Γ για κεφάλι, και πάει λέγοντας– και τους έστελναν, με μια καρτέλα περασμένη στον λαιμό, στο αντίστοιχο μέρος. Οι τραυματίες έφταναν κατά εκατοντάδες και οι υπεύθυνοι έπρεπε να κάνουν διαγνώσεις και να παίρνουν αποφάσεις μέσα σε λίγα λεπτά, αλλά ο θόρυβος και η σύγχυση κυριαρχούσαν μόνο κατά τα φαινόμενα. Κανένας δεν έμενε χωρίς φροντίδα, κανένας δε χανόταν. Όσοι χρειάζονταν χειρουργείο πήγαιναν στο παλιό κτίριο του Σαντ Αντρέου στη Μανρέσα, όσοι ήθελαν θεραπεία στέλνονταν σε άλλα κέντρα, και για κάποιους άλλους έκριναν πως το καλύτερο ήταν να τους αφήνουν εκεί που ήταν, γιατί δεν μπορούσε να γίνει τίποτα για να σωθούν. Οι εθελόντριες τους έβρεχαν τα χείλη, τους μιλούσαν χαμηλόφωνα και τους ντάντευαν λες κι ήταν παιδιά τους, ξέροντας πως κάπου αλλού θα υπήρχε μια άλλη γυναίκα που θα φρόντιζε τον δικό τους γιο ή αδερφό. Αργότερα, οι τραυματιοφορείς θα τους πήγαιναν στο νεκροτομείο. Ο φανταράκος είχε μια τρύπα στο στήθος, και ο γιατρός, αφού πρώτα τον εξέτασε στα γρήγορα χωρίς να βρει τον σφυγμό του, αποφάσισε πως ήταν πια πέρα από κάθε βοήθεια, δε χρειαζόταν πια μορφίνη ούτε παρηγοριά. Στο μέτωπο του είχαν καλύψει την πληγή μ' ένα κουρέλι, προστατεύοντάς τη με ένα αναποδογυρισμένο τσίγκινο πιάτο, για να μην τριβεται, και του είχαν τυλίξει τον κορμό με επιδέσμους, αλλά από τότε είχαν περάσει πολλές ώρες ή πολλές μέρες ή πολλά τρένα – αδύνατο να γνωρίζει κανείς.

Ο Νταλμάου ήταν εκεί για να βοηθάει τους γιατρούς. δουλειά του ήταν να υπακούσει στην εντολή, να παρατήσει τον νεαρό και να ασχοληθεί με τον επόμενο τραυματία, σκέφτηκε όμως πως, αν εκείνος ο πιτσιρικάς είχε επιβιώσει από το σοκ, την αιμορραγία και τη μεταφορά φτάνοντας ως εκείνη την αποβάθρα του σταθμού, θα πρέπει να είχε μεγάλη δίψα για ζωή και θα ήταν κρίμα να παραιτηθεί μπροστά στον θά-

νατο την τελευταία στιγμή. Απομάκρυνε προσεκτικά τα κουρέλια, διαπιστώνοντας, έκπληκτος, πως η πληγή ήταν ανοιχτή και τόσο καθαρή, που λες και του την είχαν ζωγραφίσει στο στήθος. Δεν μπορούσε να καταλάβει πώς έγινε και το χτύπημα του είχε τσακίσει τα πλευρά κι ένα μέρος του στέρνου χωρίς να του διαλύσει την καρδιά. Στα σχεδόν τρία χρόνια εμπειρίας του στον Εμφύλιο Πόλεμο της Ισπανίας, πρώτα στα μέτωπα της Μαδρίτης και του Τερουέλ, κι έπειτα στο νοσοκομείο εκκένωσης, στη Μανρέσα, ο Βίκτορ Νταλμάου πίστευε πως είχε δει τα πάντα κι ότι είχε αποκτήσει ανοσία στον ξένο πόνο, ποτέ του όμως δεν είχε ξαναδεί μια ζωντανή καρδιά. Μαγεμένος, παρακολούθησε τους τελευταίους παλμούς, όλο και πιο αργούς και σποραδικούς, μέχρι που σταμάτησαν τελείως, και το φανταράκι εξέπνευσε χωρίς να αφήσει τον παραμικρό αναστεναγμό. Για μια στιγμή ο Νταλμάου έμεινε ακίνητος, κοιτάζοντας εκείνη την κόκκινη τρύπα, όπου πια τίποτα δεν έπαλλε. Από όλες του τις αναμνήσεις απ' τον πόλεμο, η συγκεκριμένη θα ήταν η πιο επίμονη, αυτή που θα του ερχόταν πιο συχνά στον νου, εκείνο το δεκαπεντάχρονο ή δεκαεξάχρονο αγόρι, το αμούστακο ακόμη, λερό απ' τη μάχη και το ξεραμένο αίμα, ξαπλωμένο σε ένα φορείο με την καρδιά εκτεθειμένη. Ποτέ του δεν μπόρεσε να καταλάβει γιατί έχωσε τρία δάχτυλα του δεξιού του χεριού σε εκείνη την τρομερή πληγή τυλίγοντας το όργανο κι αρχίζοντας να το πιέζει, κάμποσες φορές, ρυθμικά, με τη μεγαλύτερη ηρεμία και φυσικότητα, για ένα χρονικό διάστημα που έπειτα του ήταν αδύνατο να θυμηθεί πόσο κράτησε, τριάντα δευτερόλεπτα ίσως, ή μπορεί και μια αιωνιότητα. Και τότε ένιωσε την καρδιά να ξαναπαιρνει ζωή ανάμεσα στα δάχτυλά του, πρώτα με ένα σχεδόν ανεπαίσθητο τρέμουλο και, σύντομα, ζωηρά και με κανονικό ρυθμό.

«Φίλε, αν δεν το είχα δει με τα ίδια μου τα μάτια, δε θα το πίστευα ποτέ», είπε με ύφος βαρύ κι επίσημο ένας από τους γιατρούς, που είχε πάει κοντά του χωρίς ο Νταλμάου να τον πά-

ρει είδηση. Ύστερα έβαλε μια φωνή να έρθουν οι τραυματιοφορείς και τους διέταξε να πάρουν αμέσως τον τραυματία, όσο πιο γρήγορα γινόταν, γιατί επρόκειτο για ειδική περίπτωση.

«Πού μάθατε να το κάνετε αυτό;» ρώτησε τον Νταλμάου μόλις οι τραυματιοφορείς πήραν τον νεαρό φαντάρο, που ήταν ακόμη σταχτής, αλλά με καρδιακό παλμό.

Ο Βίκτορ Νταλμάου, που δεν του άρεσαν τα πολλά λόγια, τον ενημέρωσε κοφτά ότι είχε προλάβει να φοιτήσει δύο χρόνια στην Ιατρική της Βαρκελώνης πριν πάει στο μέτωπο ως νοσηλεύτης.

«Και πού μάθατε να το κάνετε αυτό;» επανέλαβε ο γιατρός.

«Πουθενά, αλλά σκέφτηκα ότι δεν είχαμε και τίποτα να χάσουμε...»

«Βλέπω ότι κουτσαίνετε».

«Αριστερό μηριαίο οστό. Στο Τερουέλ. Έχει δέσει πια».

«Ωραία. Από δω και στο εξής θα δουλεύετε μαζί μου – χάνετε τον καιρό σας εδώ πέρα. Πώς λέγεστε;»

«Βίκτορ Νταλμάου, σύντροφε».

«Αφήστε τα συντροφικά μαζί μου. Εμένα θα με αποκαλείτε “γιατρός” κι ούτε να σας περάσει απ’ τον νου να μου μιλήσετε στον ενικό. Σύμφωνοι;»

«Σύμφωνοι, γιατρέ. Αλλά ας είναι αμοιβαία η συμφωνία. Μπορείτε κι εσείς να με αποκαλείτε “κύριο Νταλμάου”, αλλά φοβάμαι πως θα έρθει κάπως απότομο στους άλλους συντρόφους».

Ο γιατρός χαμογέλασε μέσα απ’ τα δόντια του. Την επόμενη μέρα ο Νταλμάου άρχισε να εκπαιδεύεται στο επάγγελμα που θα καθόριζε τη μοίρα του.

Ο Βίκτορ Νταλμάου έμαθε, όπως το έμαθε κι όλο το προσωπικό του Σαντ Αντρέου και άλλων νοσοκομείων, ότι η ομάδα των χειρουργών πέρασε δεκαέξι ώρες ανασταίνοντας έναν πεθαμένο και τελικά τον έβγαλαν ζωντανό από το χειρουργείο. Θαύμα, είπαν πολλοί. Η πρόοδος της επιστήμης και η ρωμαλέα κράση του νεαρού, είπαν, αντικρούοντάς τους, όσοι

είχαν αποκηρύξει τον Θεό και τους αγίους. Ο Βίκτορ το είχε βάλει σκοπό να τον επισκεφθεί όπου και να τον μετέφεραν, αλλά, μέσα στη βιασύνη εκείνων των ημερών, του ήταν αδύνατο να κρατήσει λογαριασμό με τους ανθρώπους που συναντούσε και με εκείνους που έχανε, με τους παρόντες και τους εξαφανισμένους, τους ζωντανούς και τους πεθαμένους. Για ένα διάστημα φάνηκε να ξεχνάει εκείνη την καρδιά που είχε κρατήσει στα χέρια του, γιατί η ζωή του έγινε πολύ περίπλοκη, και άλλες επείγουσες υποθέσεις τον κρατούσαν απασχολημένο· χρόνια αργότερα, όμως, στην άλλη άκρη του κόσμου, τον είδε σε έναν εφιάλτη του και, από εκεί κι έπειτα, ο νεαρός τον επισκεπτόταν πότε πότε, γλωμός και θλιμμένος, με την καρδιά του ακίνητη πάνω σε έναν δίσκο. Ο Νταλμάου δε θυμόταν, ή μπορεί και να μην είχε μάθει ποτέ, το όνομά του, και τον είχε βαπτίσει «Λάσαρο», για προφανείς λόγους, ο νεαρός φαντάρος, όμως, ποτέ δεν ξέχασε το όνομα του σωτήρα του. Μόλις μπόρεσε να καθίσει και να πιει νερό μοναχός του, του είπαν για τον άθλο εκείνου του νοσηλευτή στον Σταθμό του Βορρά, κάποιου Βίκτορ Νταλμάου, που τον είχε φέρει από το βασίλειο των νεκρών πίσω. Του έκαναν ένα σωρό ερωτήσεις, όλοι τους ήθελαν να μάθουν αν υπάρχει στ' αλήθεια Κόλαση και Παράδεισος ή αν αυτά τα έχουν βγάλει απ' το μυαλό τους οι επίσκοποι για να τρομάζουν τον κόσμο. Ο νεαρός ανάρρωσε πριν τελειώσει ο πόλεμος, και, δύο χρόνια αργότερα, στη Μασσαλία, έβαλε να του κάνουν τατουάζ το όνομα του Βίκτορ Νταλμάου στο στήθος του, ακριβώς κάτω από την ουλή.

Μια νεαρή πολιτοφύλακας, με τον σκούφο της φορεμένο στραβά σε μια προσπάθεια να αντισταθμίσει κάπως την ασχήμια της στολής, περίμενε τον Βίκτορ Νταλμάου στην πόρτα του χειρουργείου, και, όταν εκείνος βγήκε, με γένια τριών ημερών και την ποδιά λεκιασμένη, του έδωσε ένα διπλωμένο χαρτί με ένα μήνυμα από τις τηλεφωνήτριες. Ο Νταλμάου

είχε περάσει πολλές ώρες ορθοστασίας, το πόδι του πονούσε και μόλις είχε συνειδητοποιήσει, λόγω του σπηλαιώδους γουργουρητού του στομαχιού του, ότι δεν είχε φάει τίποτε από τα χαράματα και μετά. Η δουλειά ήταν σκληρή, αλλά ένιωθε ευγνώμων που είχε την ευκαιρία να μαθαίνει τυλιγμένος από τη μεγαλόπρεπη αύρα των καλύτερων χειρουργών της Ισπανίας. Υπό άλλες περιστάσεις, ένας φοιτητής σαν κι αυτόν δε θα μπορούσε ούτε να τους πλησιάσει, αλλά σε εκείνη τη φάση του πολέμου οι σπουδές και οι τίτλοι μετρούσαν λιγότερο από ό,τι η εμπειρία, και, από αυτήν, είχε και με το παραπάνω, όπως είπε και ο διευθυντής του νοσοκομείου όταν του επέτρεψε να βοηθήσει στο χειρουργείο. Μέχρι τότε ο Νταλμάου είχε μάθει να δουλεύει σαράντα ώρες συνεχόμενες χωρίς να κοιμάται, συντηρούμενος με καπνό και καφέ από κιχώριο, χωρίς να δίνει σημασία στις δυσκολίες που του δημιουργούσε το πόδι του. Αυτό το πόδι τον είχε γλιτώσει από το μέτωπο, χάρη σε αυτό μπορούσε να πολεμάει από τα μετόπισθεν. Είχε μπει στον Δημοκρατικό Στρατό το 1936, όπως όλοι σχεδόν οι νέοι της ηλικίας του, κι είχε πάει με το σύνταγμά του να υπερασπιστεί τη Μαδρίτη, που την είχαν καταλάβει εν μέρει οι Εθνικιστές, όπως αυτοαποκαλούνταν τα στρατεύματα που είχαν ξεγεραθεί ενάντια στην κυβέρνηση. Εκεί περιποιόταν τους τραυματίες, γιατί, με τις ιατρικές του σπουδές, ήταν πιο χρήσιμος από ό,τι με ένα τουφέκι στα χαρακώματα. Έπειτα τον έστειλαν σε άλλα μέτωπα.

Τον Δεκέμβριο του 1937, κατά τη διάρκεια της μάχης του Τερουέλ, με ένα κρύο πολικό, ο Βίκτορ Νταλμάου μετακινιόταν με ένα ηρωικό ασθενοφόρο παρέχοντας τις πρώτες βοήθειες στους τραυματίες, ενώ ο οδηγός, ο Αϊτόρ Ιμπάρα, ένας Βάσκος που δε φοβόταν χάρη, σιγοτραγουδούσε ασταμάτητα και γελούσε βροντερά αφηφώντας κάθε κίνδυνο, ενώ κατάφερνε να ανοίγει δρόμο μέσα από ρημαγμένα μονοπάτια. Ο Νταλμάου ήλπιζε πως η καλή τύχη του Βάσκου, ο οποίος είχε επιβιώσει σώος και αβλαβής από χίλιους κινδύνους, θα

έρτανε και για τους δυο τους. Για να αποφύγουν τους βομβαρδισμούς ταξίδευαν συχνά νύχτα· αν δεν είχε φεγγάρι, κάποιος πήγαινε μπροστά φέγγοντας τον δρόμο με έναν φακό για τον Αϊτόρ, αν βέβαια υπήρχε δρόμος, ενόσω ο Βίκτορ περιέθαλπε τους άντρες μέσα στο όχημα, με ελάχιστα μέσα, κάτω από το φως ενός άλλου φακού. Αψηφούσαν το σπαρμένο με εμπόδια έδαφος και τη θερμοκρασία, που ήταν πολλούς βαθμούς κάτω από το μηδέν, ενώ προχωρούσαν με τη βραδύτητα σκουληκιών πάνω στον πάγο, βούλιαζαν στο χιόνι κι έσπρωχναν το ασθενοφόρο με τα χέρια για να ανέβει τις ανηφορικές πλαγιές ή να βγει από χαντάκια και κρατήρες που είχαν ανοίξει οι εκρήξεις, παρακάμπτοντας στρεβλωμένα σίδηρα και πετρωμένα πτώματα μουλαριών, κάτω από τα πυρά του εθνικιστικού στρατού και τις βόμβες της Λεγεώνας Κόνδωρ, που περνούσαν ξυστά δίπλα τους. Τίποτα δεν αποσπούσε την προσοχή του Βίκτορ Νταλμάου, καθώς ήταν συγκεντρωμένος στο να κρατήσει ζωντανούς τους άντρες υπ' ευθύνη του, που αιμορραγούσαν μπροστά στα μάτια του, όντας συγχρόνως επηρεασμένος απ' την παράλογη στωικότητα του Αϊτόρ Ιμπάρα, που οδηγούσε χωρίς να ταράζεται και έχοντας ένα αστέιο για κάθε περίπτωση.

Από το ασθενοφόρο, ο Νταλμάου πέρασε στο νοσοκομείο εκστρατείας που το είχαν εγκαταστήσει σε κάτι σπηλιές του Τερουέλ, για να προστατεύεται από τις βόμβες, όπου δούλευαν με το φως απ' τα κεριά, από φιτίλια που μούσκευαν σε λάδι μηχανής, και με λάμπες κηροζίνης. Πάλευαν ενάντια στο κρύο με κάτι μαγκάλια που είχαν βάλει κάτω από τα χειρουργικά τραπέζια· παρ' όλα αυτά, όμως, τα παγωμένα χειρουργικά εργαλεία έμεναν κολλημένα στα χέρια τους. Οι γιατροί χειρουργούσαν όλο βιάση όσους μπορούσαν να μπαλώσουν κάπως πριν τους στείλουν στα νοσοκομεία, ξέροντας ότι πολλοί θα πέθαιναν στον δρόμο. Οι άλλοι, όσοι δεν είχαν πια καμία ελπίδα, περίμεναν τον θάνατο παίρνοντας μορφίνη, αν υπήρχε, και πάντα σε περιορισμένες ποσότητες· ούτε και αι-

θέρα είχαν αρκετό. Αν δεν υπήρχε τίποτε άλλο να βοηθήσει τους άντρες με τα φοριχτά τραύματα που μούγκριζαν απ' τον πόνο, ο Βίκτορ τούς έδινε ασπιρίνη και τους έλεγε ότι ήταν ένα θαυματουργό αμερικανικό φάρμακο. Έπλεναν τους επιδέσμους με λιωμένο πάγο και χιόνι, για να μπορούν να τους ξαναχρησιμοποιήσουν. Η πιο άχαρη δουλειά ήταν να καθαρίζει κανείς τον χώρο απ' τους σωρούς με τα ακρωτηριασμένα πόδια και χέρια· ο Βίκτορ ποτέ δεν μπόρεσε να συνηθίσει τη μυρωδιά της καμένης σάρκας.

Εκεί, στο Τερουέλ, είδε και πάλι την Ελίζαμπεθ Αιντενμπεντς, την οποία είχε γνωρίσει στο μέτωπο της Μαδρίτης, όπου εκείνη είχε πάει ως εθελόντρια με την Οργάνωση Βοήθειας για τα Παιδιά του Πολέμου. Ήταν μια Ελβετή νοσοκόμα είκοσι τεσσάρων ετών με πρόσωπο αναγεννησιακής παρθένας και παλικαριά έμπειρου πολεμιστή, την οποία είχε ερωτευτεί λιγάκι στη Μαδρίτη, και θα την είχε ερωτευτεί βαθιά αν εκείνη τού είχε δώσει την παραμικρή ευκαιρία, αλλά τίποτε δεν αποσπούσε αυτή την κοπέλα από την αποστολή της: να απαλύνει τα βάσανα των παιδιών εκείνους τους άγριους καιρούς. Κατά τη διάρκεια εκείνων των μηνών που δε βλέπονταν, η Ελβετή είχε χάσει την αθωότητα με την οποία είχε πάει αρχικά στην Ισπανία. Ο χαρακτήρας της είχε σκληρύνει από τον αγώνα ενάντια στη στρατιωτική γραφειοκρατία και τη βλακεία των αντρών· κρατούσε τη συμπόνια και τη γλυκύτητά της για τις γυναίκες και τα παιδιά που είχε υπ' ευθύνη της. Σε μια παύση ανάμεσα σε δύο επιθέσεις του εχθρού, ο Βίκτορ τη συνάντησε μπροστά σε ένα από τα καμιόνια ανεφοδιασμού με τρόφιμα. «Γεια σου, μικρέ, με θυμάσαι;» είπε χαιρετώντας τον η Ελίζαμπεθ με τα στολισμένα με γερμανικούς λαρυγγισμούς ισπανικά της. Φυσικά και τη θυμόταν· βλέποντάς την όμως, έχασε τη μιλιά του. Του φάνηκε μεγαλύτερη και πιο όμορφη από πρώτα. Κάθισαν σε μία πλάκα από μπετόν, εκείνος καπνίζοντας κι αυτή πίνοντας τσάι από ένα παγούρι.



«Τι νέα απ' τον φίλο σου, τον Αϊτόρ;» τον ρώτησε.

«Τα ίδια, όπως τον ξέρεις, πάντα μες στη φωτιά και πάντα ανέπαφος».

«Δε φοβάται τίποτα. Δώσ' του τους χαιρετισμούς μου».

«Τι σχέδια έχεις για μετά το τέλος του πολέμου;» τη ρώτησε ο Βίκτορ.

«Να πάω σε άλλον. Πάντα γίνεται πόλεμος κάπου. Κι εσύ;»

«Αν θέλεις, θα μπορούσαμε να παντρευτούμε», της πρότεινε εκείνος, με φωνή πνιγμένη από ντροπή.

Εκείνη γέλασε και, για μια στιγμή, έγινε και πάλι η αναγεννησιακή δεσποσύνη που ήταν πρώτα.

«Δεν τρελάθηκα, φίλε μου· δε σκοπεύω να παντρευτώ ούτε εσένα ούτε και κανέναν άλλο. Δεν έχω χρόνο για έρωτες».

«Μπορεί ν' αλλάξεις γνώμη. Λες να ξαναβρεθούμε;»

«Κατά πάσα πιθανότητα· αν επιβιώσουμε, βέβαια. Μπορείς να βασιζεσαι σ' εμένα, Βίκτορ. Αν μπορώ να σε βοηθήσω σε οτιδήποτε...»

«Κι εσύ να βασιζεσαι σ' εμένα. Μπορώ να σε φιλήσω;»

«Όχι».

Σε εκείνες τις σπηλιές του Τερουέλ, ο Βίκτορ είχε σκληραγωγηθεί τελικά, και είχε αποκτήσει ιατρικές γνώσεις τέτοιες, που κανένα πανεπιστήμιο δε θα μπορούσε να του δώσει. Έμαθε πως μπορεί κανείς να συνηθίσει σχεδόν τα πάντα, το αίμα –τόσο αίμα!–, τα χειρουργεία χωρίς αναισθητικό, τη μυρωδιά της γάγγραινας, τη βρομιά, το ατέλειωτο ποτάμι από τραυματισμένους άντρες, κάποιες φορές από γυναίκες και παιδιά ακόμα, την αέναη κούραση που έφθειρε τη θέληση, και, το χειρότερο από όλα, την ύπουλη υποψία ότι όλες εκείνες οι θυσίες μπορεί να ήταν και μάταιες. Κι εκεί, καθώς ανέσυρε νεκρούς και τραυματίες από τα ερείπια που είχε αφήσει πίσω του ένας βομβαρδισμός, τον πέτυχε μια δεύτερη

κατάρρευση τσακίζοντάς του το αριστερό πόδι. Τον φρόντισε ένας Άγγλος γιατρός από τις Διεθνείς Ταξιαρχίες. Άλλος θα είχε προτιμήσει έναν γρήγορο ακρωτηριασμό· ο Άγγλος, όμως, μόλις εκείνη την ώρα ξεκινούσε τη βάρδιά του και είχε ξεκουραστεί λίγες ώρες. Πέταξε μια εντολή στη νοσοκόμα και βάλθηκε να του ανατάξει τα οστά. «Είσαι τυχερός, νεαρέ· χτες ήρθαν οι προμήθειες του Ερυθρού Σταυρού και θα σε κοιμίσουμε», του είπε η νοσοκόμα, φέρνοντας στο πρόσωπό του τη μάσκα με τον αιθέρα.

Ο Βίκτορ απέδωσε το ατύχημα στο γεγονός ότι δεν ήταν μαζί του ο Αϊτόρ Ιμπάρα να τον προστατεύει με το τυχερό του άστρο. Ο Αϊτόρ ήταν εκείνος που τον μετέφερε μέχρι το τρένο που θα τον πήγαινε στη Βαλένθια μαζί με δεκάδες άλλους τραυματίες. Του είχαν ακινητοποιήσει το πόδι χρησιμοποιώντας κάτι σανίδες δεμένες με λωρίδες, αφού δεν μπορούσαν να του βάλουν γύψο εξαιτίας των πληγών του, κι ήταν τυλιγμένος σε μια βελέντζα, με το κρύο και τον πυρετό να τον βασανίζουν, με κάθε τράνταγμα του τρένου να μοιάζει μαρτύριο, αλλά νιώθοντας, παράλληλα, ευγνωμοσύνη, γιατί ήταν σε καλύτερη κατάσταση από τους περισσότερους άντρες που κείτονταν κοντά του στο πάτωμα του βαγονιού. Ο Αϊτόρ του είχε δώσει τα τελευταία του τσιγάρα και μια δόση μορφίνης, μαζί με την οδηγία να τη χρησιμοποιούσε μόνο σε περίπτωση μεγάλης ανάγκης, γιατί μετά δε θα είχε άλλη.

Στο νοσοκομείο της Βαλένθια του έδωσαν συγχαρητήρια για την καλή δουλειά που είχε κάνει ο Άγγλος γιατρός· αν δεν προέκυπταν επιπλοκές, το πόδι του θα γινόταν σαν καινούργιο, αν και λιγάκι πιο κοντό από το άλλο, του είπαν. Μόλις άρχισαν να επουλώνονται τα τραύματά του και μπόρεσε να σταθεί όρθιος με τη βοήθεια μιας πατερίτσας, του έβαλαν γύψο και τον έστειλαν στη Βαρκελώνη. Έμεινε στο πατρικό του σπίτι παίζοντας ατελείωτες παρτίδες σκάκι με τον πατέρα του, μέχρι που μπόρεσε να αρχίσει να κινείται χωρίς βοήθεια, οπότε και ξανάπιασε δουλειά σε ένα νοσοκομείο της πό-

λης, που φρόντιζε τον άμαχο πληθυσμό. Ήταν σαν να έκανε διακοπές, γιατί, σε σύγκριση με όσα είχε ζήσει στο μέτωπο, εκεί ήταν ένας παράδεισος καθαριότητας και αποτελεσματικότητας. Έμεινε μέχρι την άνοιξη, οπότε και τον έστειλαν στο Σαντ Αντρέου στη Μανρέσα. Αποχαιρέτησε τους γονείς του και τη Ροσέρ Μπρουγκέρα, τη σπουδάστρια μουσικής που είχαν πάρει στο σπίτι τους οι Νταλμάου, την οποία είχε αγαπήσει σαν πραγματική του αδερφή τις εβδομάδες της ανάρρωσής του. Εκείνη η σεμνή κι ευγενική κοπέλα, που περνούσε τις ώρες της με ατελείωτες ασκήσεις στο πιάνο, ήταν η συντροφιά που χρειάζονταν ο Μαρσέλ Λιουίς και η Κάρμε από τη στιγμή που είχαν φύγει τα παιδιά τους.

Ο Βίκτορ Νταλμάου ξεδίπλωσε το χαρτί που του είχε δώσει η πολιτοφύλακας και διάβασε το μήνυμα της Κάρμε, της μητέρας του. Είχε επτά εβδομάδες να τη δει, παρόλο που το νοσοκομείο απείχε μόλις εβδομήντα πέντε χιλιόμετρα από τη Βαρκελώνη, γιατί δεν είχε ούτε μία μέρα ελεύθερη για να πάει με το λεωφορείο. Μια φορά την εβδομάδα, πάντα Κυριακή και πάντα την ίδια ώρα, εκείνη του τηλεφωνούσε, ενώ την ίδια μέρα τού έστελνε και κάτι ως δώρο, μια σοκολάτα που είχε βρει από κάποιο απ' τα μέλη των Διεθνών Ταξιαρχιών, ένα λουκάνικο ή κανένα σαπούνι από τη μαύρη αγορά, κάποιες φορές μάλιστα και τσιγάρα, που για εκείνον ήταν πραγματικός θησαυρός, γιατί δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς νικοτίνη. Ήταν να απορείς πού τα έβρισκε. Ο καπνός είχε τέτοια ζήτηση, που τα εχθρικά αεροπλάνα τον πετούσαν από τον ουρανό μαζί με φραντζόλες ψωμί, για να κοροϊδέψουν την πείνα των Δημοκρατικών και να κάνουν επίδειξη της αφθονίας που επικρατούσε στην πλευρά των Εθνικιστών. Ένα μήνυμα από τη μητέρα του ημέρα Πέμπτη δεν μπορούσε παρά να σχετίζεται με κάτι επείγον. «Θα είμαι στο τηλεφωνείο. Πάρε με». Ο γιος υπολόγισε πως θα πρέπει να τον περιμένει εδώ

και δύο ώρες, όσο είχε κάνει εκείνος στο χειρουργείο, πριν πάρει το μήνυμά της. Κατέβηκε στα γραφεία του υπογείου και ζήτησε από μία τηλεφωνήτρια να τον συνδέσει με το τηλεφωνείο της Βαρκελώνης.

Η Κάριμε Νταλμάου ακούστηκε με φωνή που διακοπτόταν από κρίσεις βήχα, καθώς πρόσταζε τον μεγάλο της γιο να πάει στο σπίτι, γιατί στον πατέρα δεν έμενε και πολλή ζωή.

«Μα τι συνέβη! Ο πατέρας ήταν μια χαρά!» αναφώνησε ο Βίκτορ.

«Η καρδιά του δεν αντέχει άλλο. Ειδοποίησε τον αδερφό σου, να έρθει κι εκείνος να τον αποχαιρετήσει, γιατί μπορεί να τον χάσουμε από στιγμή σε στιγμή».

Χρειάστηκε τριάντα ώρες να εντοπίσει τον Γκιλιέμ στο μέτωπο της Μαδρίτης. Όταν μπόρεσαν, τελικά, να επικοινωνήσουν με ασύρματο, εν μέσω μίας κακοφωνίας από παράσιτα και μεταλλικούς τριγμούς, ο αδερφός του του εξήγησε πως ήταν αδύνατο να πάρει άδεια για να πάει στη Βαρκελώνη. Η φωνή του ακουγόταν τόσο μακρινή και κουρασμένη, που ο Βίκτορ δεν τον αναγνώρισε.

«Όποιος μπορεί να κρατήσει όπλο στα χέρια του είναι αναγκαίος εδώ, Βίκτορ, το ξέρεις πολύ καλά. Οι φασίστες έχουν το πλεονέκτημα σε στρατεύμα και οπλισμό, αλλά δε θα νικήσουν – no pasarán», του είπε ο Γκιλιέμ, επαναλαμβάνοντας το σύνθημα που το είχε κάνει διάσημο η Ντολόρες Ιμπάρουρι, γνωστή και ως «Πασιονάρια»\* λόγω της ικανότητάς της να ξυπνάει άκρατο ενθουσιασμό στους Δημοκρατικούς.

Οι εξεγερμένοι στρατιωτικοί είχαν καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της Ισπανίας, αλλά δεν είχαν καταφέρει να πάρουν τη Μαδρίτη, η απεγνωσμένη υπεράσπιση της οποίας,

---

\* Isidora Dolores Ibárruri Gómez: Ισπανίδα Δημοκρατική, ηρωίδα του Ισπανικού Εμφυλίου, και κομμουνίστρια πολιτικός, βασικής καταγωγής. Το προσωνύμιο «Pasionaria» προέρχεται από το ουσιαστικό «pasión», που σημαίνει «πάθος». (Σ.τ.Μ.)

από δρόμο σε δρόμο κι από σπίτι σε σπίτι, είχε γίνει πραγματικό σύμβολο του πολέμου. Είχαν με το μέρος τους τα αποικιακά στρατεύματα του Μαρόκου, τους φοβερούς Μαυριτανούς, και την ισχυρή βοήθεια του Μουσολίνι και του Χίτλερ, αλλά η αντίσταση των Δημοκρατικών τούς είχε σταματήσει στη μοιρασμένη στα δύο πρωτεύουσα. Στις αρχές του πολέμου, ο Γκιλιέμ Νταλμάου είχε πολεμήσει στη Μαδρίτη με τη φάλαγγα του Ντουρούτι. Σε εκείνη τη φάση οι δύο στρατοί είχαν βρεθεί αντιμέτωποι στην Πανεπιστημιούπολη, τόσο κοντά ο ένας στον άλλο, που σε κάποια σημεία τούς χώριζε μονάχα το φάρδος ενός δρόμου· έβλεπαν οι μεν τα πρόσωπα των δε και βρίζονταν χωρίς να χρειάζεται να φωνάζουν και πολύ. Σύμφωνα με τον Γκιλιέμ, που ήταν ταμπουρωμένος σε κάποιο από τα κτίρια, οι οβίδες τρυπούσαν τους τοίχους του Τμήματος Φιλοσοφίας και Φιλολογίας, της Ιατρικής Σχολής και του Οίκου Βελάσκειθ, και δεν υπήρχε τρόπος να προφυλαχτείς από αυτές· είχαν υπολογίσει, όμως, ότι τρεις τόμοι φιλοσοφίας μπορούσαν να σταματήσουν τις σφαίρες. Έτυχε να είναι κοντά τη στιγμή του θανάτου του θρυλικού αναρχικού Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι, που είχε πάει να πολεμήσει στη Μαδρίτη με ένα μέρος της φάλαγγάς του αφού πρώτα είχε φροντίσει για την εξάπλωση και την εδραίωση της επανάστασης στην Αραγονία. Σκοτώθηκε από πυροβολισμό εξ επαφής στο στήθος, υπό συνθήκες μάλλον αδιευκρίνιστες. Η φάλαγγα διαλύθηκε, σκοτώθηκαν πάνω από χίλιοι αγωνιστές, και, μεταξύ αυτών που επιβίωσαν, ο Γκιλιέμ ήταν ένας από τους ελάχιστους που βγήκαν εντελώς σώοι. Δύο χρόνια αργότερα, κατά τη διάρκεια των οποίων είχε πολεμήσει σε άλλα μέτωπα, τον είχαν στείλει και πάλι στη Μαδρίτη.

«Ο πατέρας θα το καταλάβει αν δεν μπορείς να έρθεις, Γκιλιέμ. Όλοι στο σπίτι σε σκεφτόμαστε. Έλα όποτε μπορείς. Ακόμα κι αν δεν προλάβεις τον πατέρα ζωντανό, η παρουσία σου θα είναι μεγάλη παρηγοριά για τη μάνα μας».

«Φαντάζομαι πως η Ροσέρ θα είναι μαζί τους».

«Ναι».

«Δώσ' της χαιρετίσματα. Πες της ότι τα γράμματά της με συντροφεύουν, και να με συγχωρεί που δεν της απαντάω πολύ τακτικά».

«Θα σε περιμένουμε, Γκιλιέμ. Να προσέχεις».

Αποχαιρετίστηκαν με ένα σύντομο «αντίο» και ο Βίκτορ έμεινε μ' έναν κόμπο στο στομάχι να παρακαλάει να ζούσε λίγο ακόμη ο πατέρας του, να γύριζε ο αδερφός του σώος, να τελείωνε επιτέλους ο πόλεμος και να σωνόταν η δημοκρατία.

Ο πατέρας του Βίκτορ και του Γκιλιέμ, ο καθηγητής Μαρσέλ Λιουίς Νταλμάου, είχε περάσει πενήντα χρόνια διδάσκοντας μουσική, εκπαίδευσε μόνος του και διηύθυνε τη συμφωνική ορχήστρα νέων της Βαρκελώνης και συνέθεσε καμιά δεκαριά κοντσέρτα για πιάνο, που κανένας δεν έπαιζε από τότε που είχε ξεκινήσει ο πόλεμος, και αρκετά τραγούδια που εκείνα τα χρόνια ήταν μεταξύ των αγαπημένων της πολιτοφυλακής. Είχε γνωρίσει την Κάρμε, τη γυναίκα του, την εποχή που εκείνη ήταν μια δεκαπεντάχρονη έφηβη που ντυνόταν με την αυστηρή στολή του σχολείου της, κι αυτός ένας νεαρός δάσκαλος μουσικής, δώδεκα χρόνια μεγαλύτερός της. Η Κάρμε ήταν κόρη ενός φορτοεκφορτωτή του λιμανιού, μαθήτρια χάρη στη φιλανθρωπία των καλογριών, που την προετοίμαζαν για δόκιμη από τα παιδικά της χρόνια, και ποτέ δε θα της συγχωρούσαν το γεγονός ότι είχε αφήσει το μοναστήρι για να πάει να ζήσει μες στην αμαρτία μ' έναν άθεο αλήτη, αναρχικό, ίσως και μασόνο, που κοροϊδευε τα ιερά δεσμά του γάμου. Ο Μαρσέλ Λιουίς και η Κάρμε εξησαν μες στην αμαρτία για κάμποσα χρόνια, μέχρι τον επικείμενο ερχομό του Βίκτορ, του πρώτου τους απογόνου, μιας και τότε αποφάσισαν να παντρευτούν για να γλιτώσουν το μωρό απ' το στίγμα του μπάσαρδου, που εκείνες τις εποχές αποτελούσε ακόμη σοβαρό εμπόδιο στη ζωή όποιου το έφερε. «Αν κά-

ναμε τώρα τα παιδιά, δε θα παντρευόμασταν, γιατί στη δημοκρατία κανένας δεν είναι μπάσταρδος», δήλωσε ο Μαρσέλ Λιουίς Νταλμάου σε κάποια στιγμή έμπνευσης κατά τις αρχές του πολέμου. «Σ' αυτή την περίπτωση, εγώ θα έμενα έγκυος γριά και τα παιδιά σου θα ήταν ακόμα με τις πάνες», του απάντησε η Κάρομε.

Ο Βίκτορ και ο Γκιλιέμ Νταλμάου πήγαν σε κοσμικό σχολείο και μεγάλωσαν σε ένα μικρό σπίτι στο Ραβάλ, στο σπίτι δύο Καταλανών βιοπαλαιστών της μεσαίας τάξης, όπου η μουσική του πατέρα και τα βιβλία της μητέρας τους αντικαθιστούσαν τη θρησκεία. Οι Νταλμάου δεν ήταν μέλη κανενός πολιτικού κόμματος, αλλά η δυσπιστία και των δύο απέναντι στην εξουσία και κάθε μορφή κυβέρνησης τους έφερε κοντά στον αναρχισμό. Πέρα από τη μουσική σε διάφορες μορφές της, ο Μαρσέλ Λιουίς ενστάλαξε στους γιους του ενδιαφέρον για την επιστήμη και πάθος για την κοινωνική δικαιοσύνη. Το πρώτο ώθησε τον Βίκτορ να σπουδάσει ιατρική, και το δεύτερο έγινε το απόλυτο ιδανικό του Γκιλιέμ, που από μικρός ένιωθε οργισμένος με τον κόσμο, και έβγαζε λόγους ενάντια σε γαιοκτήμονες, εμπόρους, βιομήχανους, αριστοκράτες και ιερείς, κυρίως ενάντια στους ιερείς, λόγους κυρίως γεμάτους από μεσσιανικό πάθος μάλλον παρά από επιχειρήματα. Ήταν χαρούμενος, φασαριόζος, γεροδεμένος και τολμηρός, ο αγαπημένος των κοριτσιών, που μάταια έκαναν τα πάντα για να τον γοητεύσουν, αφού εκείνον ελάχιστα τον ενδιέφερε η στοργή που ξυπνούσε μέσα τους, αφοσιωμένος καθώς ήταν, ψυχή τε και σώματι, στα σπορ, τα μπαρ και τους φίλους του. Αψηφώντας τους γονείς του, στα δεκαεννιά του εντάχθηκε στις πρώτες ομάδες πολιτοφυλάκων που είχαν οργανωθεί για να υπερασπιστούν τη δημοκρατική κυβέρνηση απέναντι στους εξεγεγερμένους φασίστες. Είχε κλίση για στρατιώτης, ήταν γεννημένος για να κρατάει όπλο και να διατάζει άλλους άντρες, λιγότερο αποφασιστικούς από τον ίδιο. Ο αδερφός του ο Βίκτορ, από την άλλη, έμοιαζε με ποιητή, με

τον ψηλόλιγνο σκελετό του, τα αδάμαστα μαλλιά και την ανήσυχη έκφραση, πάντα με ένα βιβλίο στα χέρια και σιωπηλός. Στο σχολείο ο Βίκτορ υπέμενε τα ανελέητα πειράγματα των άλλων παιδιών –«να δούμε αν θα γίνεις παπάς τελικά, πούστη»–, και τότε έμπαινε στη μέση ο Γκιλιέμ, τρία χρόνια μικρότερος, αλλά πιο γεροδεμένος και πάντα έτοιμος να πιαστεί στα χέρια για έναν δίκαιο σκοπό. Ο Γκιλιέμ αγκάλιασε την επανάσταση σαν ερωμένη· είχε βρει τον σκοπό για τον οποίο άξιζε να θυσιάσει τη ζωή του.

Οι συντηρητικοί και η Καθολική Εκκλησία, που είχαν επενδύσει σε χρήμα, προπαγάνδα και αποκαλυπτικά κηρύγματα από άμβωνος, ηττήθηκαν στις γενικές εκλογές του 1936 από το Λαϊκό Μέτωπο, έναν συνασπισμό αριστερών κομμάτων. Η Ισπανία, συγκλονισμένη από τον θρίαμβο των Δημοκρατικών τέσσερα χρόνια νωρίτερα, διχάστηκε λες και την είχε χωρίσει στα δύο μια βίαιη τσεκουριά. Με το επιχείρημα ότι ήθελε να βάλει τάξη σε μια κατάσταση που έκρινε χαοτική, αν και στην πραγματικότητα διόλου δεν ήταν, η Δεξιά άρχισε αμέσως να συνωμοτεί με τους στρατιωτικούς για να ρίξει τη νόμιμη κυβέρνηση, που είχε σχηματιστεί από φιλελεύθερους, σοσιαλιστές, κομμουνιστές, συνδικαλιστές και τη στήριζαν ενθουσιασμένοι εργάτες, αγρότες, εργαζόμενοι, καθώς και η πλειοψηφία των φοιτητών και των διανοουμένων. Ο Γκιλιέμ είχε τελειώσει με το ζόρι το λύκειο και, σύμφωνα με τον πατέρα του, που αγαπούσε τις μεταφορές, είχε φυσική κατάσταση αθλητή, θάρρος ταυρομάχου και μυαλό οκτάχρονου μυξιάρικου. Το πολιτικό περιβάλλον ήταν ιδανικό για τον Γκιλιέμ, που εκμεταλλευόταν κάθε ευκαιρία να πιαστεί στα χέρια με τους αντιπάλους του, κι ας δυσκολευόταν να διατυπώσει τις ιδεολογικές του απόψεις, πράγμα που συνέχισε να τον δυσκολεύει μέχρι που μπήκε στην πολιτοφυλακή, όπου η πολιτική διαφώτιση ήταν τόσο σημαντική, όσο και η εκπαίδευση στα όπλα. Η πόλη ήταν διχασμένη, τα δύο στρατόπεδα συναντιόνταν μόνο για να επιτεθούν το ένα στο



άλλο. Υπήρχαν μπαρ, χοροί, αθλήματα και γιορτές για τους αριστερούς, και άλλα για τους δεξιούς. Πριν ακόμη γίνει πολιτοφύλακας μπλεκόταν σε καβγάδες. Μετά από καμιά συμπλοκή με τίποτα τολμηρούς νεαρούς, ο Γκιλιέμ γύριζε στο σπίτι του δαρμένος, αλλά ευτυχής. Οι γονείς του δεν υποψιάζονταν ότι πήγαινε κι έκαιγε σοδειές κι έκλεβε ζώα από τα αγροκτήματα των γαιοκτημόνων, ότι χτυπούσε, έβαζε φωτιές και έκανε λεηλασίες, μέχρι που μια μέρα εμφανίστηκε μ' ένα ασημένιο κηροπήγιο. Η μάνα του το άρπαξε απ' τα χέρια και το πέταξε καταπάνω του· αν ήταν πιο ψηλή, θα του είχε σπάσει το κεφάλι, αλλά το κηροπήγιο βρήκε τον Γκιλιέμ καταμεσής στην πλάτη. Η Κάρμε τον ανάγκασε να ομολογήσει αυτά που οι άλλοι ήξεραν ήδη αλλά η ίδια αρνιόταν να παραδεχτεί μέχρι εκείνη τη στιγμή: ο γιος της, μεταξύ άλλων ποταπών πράξεων, βεβήλωνε εκκλησίες και έκανε επιθέσεις στους φασίστες, τους ιερείς και τις καλόγριες, δηλαδή, κάνοντας αυτά ακριβώς που υποστήριζε και η προπαγάνδα των Εθνικιστών. «Φίδι τρέφω στον κόρφο μου! Θα με κάνεις να πεθάνω απ' την ντροπή μου, Γκιλιέμ! Θα το επιστρέψεις τώρα αμέσως – μ' ακούς;» Με το κεφάλι σκυμμένο, ο Γκιλιέμ βγήκε με το κηροπήγιο τυλιγμένο σε χαρτί εφημερίδας.

Τον Ιούλιο του 1936 οι στρατιωτικοί εξεγέρθηκαν ενάντια στη δημοκρατική κυβέρνηση, και, σύντομα, επικεφαλής της εξέγερσής τους θα έμπαινε ο στρατηγός Φρανσίσκο Φράνκο, του οποίου η ασημαντη εμφάνιση έκρυβε μία ψυχρή ιδιοσυγκρασία, εκδικητική και βίαιη. Το πιο φιλόδοξο όνειρό του ήταν να αναβιώσει στην Ισπανία το ένδοξο αυτοκρατορικό παρελθόν, και το άμεσο όνειρό του ήταν να ξεμπερδέψει οριστικά με την αταξία της δημοκρατίας και να κυβερνήσει με σιδηρά πυγμή μέσω των Ενόπλων Δυνάμεων και της Καθολικής Εκκλησίας. Οι εξεγεγραμένοι περίμεναν ότι θα καταλάμβαναν τη χώρα μέσα σε μία εβδομάδα, αλλά βρέθηκαν αντιμέτωποι με την ανέλπιστα αντίσταση των εργατών, που είχαν οργανωθεί σε τάγματα πολιτοφυλακής και ήταν απο-

φασισμένοι να υπερασπιστούν τα δικαιώματα που είχαν κερδίσει χάρη στο δημοκρατικό καθεστώς. Τότε άρχισε η εποχή του φρικτού μίσους, της εκδίκησης και του τρόμου, που θα κόστισε στην Ισπανία ένα εκατομμύριο θύματα. Η στρατηγική των αντρών που ήταν επικεφαλής του μετώπου του Φράνκο ήταν να χύσουν όσο το δυνατόν περισσότερο αίμα και να σπείρουν τον τρόμο, γιατί μόνο έτσι θα κατάφεραν να καταπνίξουν κάθε ίχνος αντίστασης των ηττημένων πολιτών. Σε εκείνη τη φάση ο Γκιλιέμ Νταλμάου ήταν έτοιμος να εμπλακεί πλήρως στον Εμφύλιο. Τώρα το θέμα δεν ήταν να κλέβει κανείς κηροπήγια, αλλά να πάρει το τουφέκι.

Αν, προηγουμένως, ο Γκιλιέμ έβρισκε δικαιολογίες για να κάνει ακρότητες, με τον πόλεμο δεν τις χρειαζόταν πια. Απέφευγε να διαπράττει ωμότητες, γιατί οι αρχές που του είχαν ενσταλάξει από το σπίτι δεν του το επέτρεπαν, αλλά, απ' την άλλη, δεν υπερασπιζόταν και τα θύματα, που συχνά ήταν αθώα, από τις εκδικητικές πράξεις των συντρόφων του. Έγιναν χιλιάδες δολοφονίες, κυρίως ιερέων και καλογριών, πράγμα που υποχρέωσε πολλούς από τους υποστηρικτές της Δεξιάς να αναζητήσουν καταφύγιο στη Γαλλία, για να ξεφύγουν από τις ορδές των κόκκινων, όπως τους αποκαλούσε ο Τύπος. Σύντομα τα πολιτικά κόμματα της δημοκρατίας διέταξαν να σταματήσουν αυτές οι πράξεις βίας γιατί ήταν αντίθετες με τα ιδανικά της επανάστασης, αλλά συνέχισαν να παρατηρούνται. Όσον αφορά τους στρατιώτες του Φράνκο, η διαταγή ήταν η ακριβώς αντίθετη: έπρεπε να κυριαρχήσουν επί των εχθρών τους και να τους περάσουν από φωτιά και σίδερο.

Το 1936, ξεσπά στην Ισπανία ο Εμφύλιος. Όταν ο Φράνκο επικρατεί, εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι παίρνουν τον δρόμο της αυτοεξορίας, περνώντας από τα Πυρηναία, στη Γαλλία. Ανάμεσά τους η νεαρή πιανίστρια Ροσέρ και ο αδερφός του νεκρού αγαπημένου της, ο γιατρός Βίκτορ Νταλμάου. Για να επιβιώσουν, ενώνονται σε έναν γάμο που δε θέλησε κανείς τους.

Μαζί με άλλους πρόσφυγες, επιβιβάζονται στο «Winnipeg», το καράβι που ναύλωσε ο ποιητής Πάμπλο Νερούδα για να τους μεταφέρει στη Χιλή, αυτό το «μακρύ πέταλο από θάλασσα και κρασί και χιόνι», όπως την ονομάζει ο ίδιος. Εκεί θα φτιάξουν μια καινούργια ζωή, εξόριστοι αλλά ελεύθεροι. Όσπου μια χούντα θα ανατρέψει τον Πρόεδρο της χώρας, Σαλβαδόρ Αλιέντε...

*Οι συναρπαστικοί ήρωες της Αλιέντε πορεύονται μέσα στον ταραγμένο 20ό αιώνα ανακαλύπτοντας ότι στη ζωή σου μπορεί να ζήσεις πολλές ζωές κι ότι, κάποιες φορές, το δύσκολο δεν είναι να φύγεις αλλά να γυρίσεις...*



**Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ**  
[www.psichogios.gr](http://www.psichogios.gr)

ISBN: 978-618-01-3486-5



9 786180 134865

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 23165

**Γ Ι Α   Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ   Μ Ε   Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ**